

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**NEHÉZSÉGEK ÉS KONFLIKTUSOK A
HAJDÚDOROGI EGYHÁZMEGYE ALAPÍTÁSÁNAK
IDŐSZAKÁBAN**

Endrédi Csaba

Témavezető: Dr. Püski Levente, egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2015.

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A történettudomány a magyarországi görög katolikusok történetének elsősorban a korai és a közelmúltbeli eseményeit dolgozta fel részletesen. Az egyház történetén belül a hajdúdorogi egyházmegye szakirodalma sokkal kisebb terjedelmű, és azok többsége főként a dorogi mozgalom időszakát, valamint a II. világháború utáni időszakot vizsgálja. Van azonban egy olyan rövid időszak az egyházmegye megalakulásakor és azt követően, amelyről sokkal kevesebb értékelhető feltáró munka készült. Ennek a néhány esztendőnek, valamint az ekkoriban elinduló eseménysornak azért van mégis döntő jelentősége a nemzeti alapon 1912-ben létrehozott egyházmegye életében, mert számos, az egyházmegye történetével kapcsolatos kérdésre csak akkor kapunk választ, ha megismerjük, milyen körülmények között került sor az új magyar püspökség megalapítására és milyen fordulatok következtek be az első püspök, Miklósy István működésének idején. A téma azért is figyelmet érdemel, mert az egyházmegye megalapítása akkoriban az ország egyik fontos belpolitikai történése volt, amely hónapokig meghatározta, illetve befolyásolta a hazai közéletet, és bizonyos szempontból nemzetközi jelentősége is volt.

A korszak vizsgálata kapcsán többek között arra kerestem a választ, hogy miért volt ötven éven át eredménytelen az előzménynek tekinthető dorogi mozgalom, amely kezdetben a magyar nyelvű liturgia kiharcolását, később pedig a magyar etnikumú hívőkből álló önálló püspökség megszervezését tűzte zászlajára? Öt évtizednyi sikertelenség után mi történt, ami oda vezetett, hogy 1912-ben Ferenc József mégis megalapította a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegyét? Arra is kerestem a választ, hogy ha már az állam elszánta magát az új egyházkormányzati egység létrehozására, akkor az alapítás után miért nem teljesítette az ezzel járó anyagi kötelezettségeit, amely mulasztás szinte a megszűnés szélére sodorta a püspökséget? Milyen szerepe volt a püspökség anyagi konszolidációjában Pásztor Árkád bazil rendi szerzetesnek? Egyáltalán ki volt ez az ember és miért nem említi jelentős szerepét a történetírás? Vajon az ő közreműködésével elindult folyamatok meddig szolgálták az egyházmegyei érdekeket és mikor, milyen formában váltak kárára a további fejlődésnek?

A trianoni döntés utáni események szintén döntően befolyásolták az azt követő évtizedeket, ám ezeknek az éveknek a története alig-alig jelenik meg a történeti munkákban, és Miklósy István püspöki tevékenysége is homályba vész, ha a szakirodalomban akarunk válaszokat találni. Az 1912-es alapítás idején, valamint az 1920. után zajló történések adnak magyarázatot arra is, hogy a nagy lendülettel és nemes célokkal létrehozott egyházmegye mégis miért nem fejlődött, miért maradt évtizedekig szinte ugyanabban a stagnáló állapotban?

A válaszok ott rejlenek a különböző levéltári dokumentumokban, amelyek egy jelentős részét most először dolgozza fel tudományos módszertan alapján történeti kutatás.

Igyekeztem tisztázni azt is, hogy az akkori történések mennyiben maradtak meg regionális, esetleg helytörténeti kategóriában, és mennyiben számítottak a korszak egyik fontos belpolitikai kérdésének. A dolgozatban lehetőség nyílt egyfajta tágabb történeti kontextusba helyezni a görög katolikusok ügyét, illetve utaltam arra a közhangulatra is, amely körülvette a hazai közvélemény részéről a mozgalom és az egyházmegyei alapítás eseményeit. Miközben a kutató és elemző munka megadta ezekre a felvetésekre a válaszokat, közben kirajzolódott a kutatási eredményeknek egy olyan aspektusa is, amely az egyházmegye létrejöttét és fejlődéstörténetét, mint intézménytörténetet engedte láttatni számunkra.

A 19-20. század fordulójának feszült belpolitikai légköre és a nemzetiségek önállósági törekvései alapvetően meghatározták a Magyar Királyság akkori időszakát. Ebben a helyzetben, az I. világháborút megelőző nacionalista, uszító szándékok számára is alkalmas célpont lett az alakuló egyházmegye, amely felszította mind a szláv, mind a román nemzeti, nemzetiségi sérelmeket. A támadások másik célpontja ennek kapcsán Pásztory Árkád bazilita szerzetes lett, akinek élete összefonódott az egyházmegye megalakulásával, és akinek ügye a korabeli sajtót, a kormányt és a Vatikánt is foglalkoztatta ebben az időben. Pásztory személyét az is fontossá tette, hogy annak ellenére, hogy szerzetes volt, földbirtokainak nagysága a korabeli Magyarország legnagyobb birtokosai közé emelte. Ezzel együtt olyan országos ismertség és az egyszerű nép körében olyan vallásos áhítat övezte, amelynek nyomai a mai napig fellelhetők, és amely iránt a néprajz is érdeklődést mutat. Pásztory Árkád élete és a korabeli eseményekkel való kapcsolata teljesen feldolgozatlan volt eddig, noha a levéltári kutatások egyértelműen alátámasztják jelentőségét. A szerzetessel kapcsolatos anyagok összegyűjtése 1990-ben kezdődött annak kapcsán, hogy a rendszerváltozás lehetőséget teremtett az egyházak kártalanítására, és a korábban elvett vagyon visszakövetelésére. Ennek kapcsán kerültek elő az iratok közül a Pásztory Árkád Alapítványról szóló bejegyzések, amelyek az akkori egyházmegyei vezetés előtt ismeretlenek voltak, de láthatóan szorosan összefüggtek az egykori egyházi földbirtokokkal és ingatlanokkal. Ezért gyűjtőmunka kezdődött, hogy az ezzel összefüggésbe hozható dokumentációt amennyire lehetséges teljessé tegyék. Az anyagok összegyűjtését akkor aktuális gazdasági érdekek indokolták, de azt követően is a dokumentáció egyben maradt, noha egy részük levéltári katalógizálása is csak a kutatás megkezdésekor történt meg, történeti szempontból való feldolgozás alá pedig mostanáig nem került.

Az alapítvány nevében és tartalmában egyaránt elválaszthatatlan volt a névadó, és létrehozó Pásztory Árkádtól, így minden egyes okirat, levél, feljegyzés, nemcsak a birtokviszonyokat rajzolta ki egyre élesebben, hanem bár mozaikosan, töredezetten, de annak a bazilita szerzetesnek az életét is élénk tárta, akihez ez a rejtélyes intézmény kötődik. Ez az alapítvány ma már sokak számára ismeretlen ugyan, de a görög katolikus közbeszédben még elő-elő fordul Pásztory neve, noha csupán annyiban, hogy a szerzetes működése és életének egy későbbi szakasza a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez is kötődik annak kapcsán, hogy teljes vagyonát az új püspökségre hagyta. A dokumentumok azt mutatják, hogy ha ez a felajánlás akkoriban nem következik be, akkor a több évtizedes küzdelem árán kiharcolt és megvalósult egyházmegye léte is bizonytalanná válik, mivel a kormány nem biztosította működéséhez az egyébként törvény szerint járó törzsjavadalmat. Pásztoryhoz hasonlóan a Hajdúdorogi Egyházmegye létrehozásának körülményei és az első püspök, Miklósy István tevékenysége sem ismert a hazai történettudományban. És bár az egyházmegye létrejötte részben a magyar görög katolikusok csekély száma miatt ma már helytörténeti vonatkozásúnak tűnhet, nem az. Fontos kiemelni, hogy a 19-20. század fordulóján, és különösen az I. világháború előtti években a hazai nemzetiségi politika egyik országos jelentőségű kulcskérdése volt. Mivel pedig a dolgozat alapjául szolgáló források egy jelentős hányada eddig el volt zárva a kutatók elől és csak most látott napvilágot, ezért kézenfekvőnek látszott, hogy a görög katolikus történetírásnak ezt a Pásztory Árkádhhoz is szorosan kötődő, kissé hézagos fejezetét, az összegyűjtött levéltári anyagokra alapozva kiegészítsük, pontosítsuk. Annál is inkább, mivel Pásztory története is szerves része a magyar görög katolikus egyházmegye történetének, és azért is, mert ha a történelem írott lapjai eddig nem is, de az emberi emlékezet, ha erősen töredékesen is, de még őrzi a szerzetes alakját. Már életében is, de főként halála után legendává vált, amely ma is él a görög katolikus köztudatban. Bár a kutatásban nagy hangsúlyt kap a szerzetes működése, ennek feldolgozása mégis az egyházmegye történetének szempontjai szerint zajlott, mint annak szerves része. Tehát kifejezetten esemény és társadalomtörténeti, valamint intézménytörténeti vonatkozások szerint, kizárva minden liturgikus, vagy teológiai jellegű körülményt.

II. Az alkalmazott módszerek vázolósa

Mivel a kutatott témának és a vizsgált időszaknak viszonylag szerény nagyságú szakirodalma van, ezért elsősorban a forráskutatás, gyűjtés és elemzés állt a módszertan középpontjában. Az egyházmegyei levéltári források között viszonylag sok olyan dokumentum található, amelyek alapján a korabeli események pontosan és hitelesen rekonstruálhatók. Ezek jó része ez alkalommal került először történeti vizsgálat alá, miután a dokumentumok jelentős része nem volt addig kutatható, illetve levéltári katalógizálás alá sem vonták. Nagy hangsúlyt kapott, hogy ne csak a püspöki iratokból és egyházmegyei levéltári anyagokból származó információkat használjuk fel, ezért igyekeztünk begyűjteni a korabeli kormányzati, minisztériumi, valamint vatikáni és esztergomi forrásokat. A forráskritika és a forrásösszevetés módszereinek alkalmazásával sikerült egységes történeti anyagot feltárni. Kutatásaimat a Görög Katolikus Püspöki Levéltárban, az esztergomi Prímási Levéltárban, a Sátoraljaújhelyi Egyházközségi Levéltárban, a Debreceni Egyetem Könyvtárában, valamint a Szent Atanáz Hittudományi Főiskola Könyvtárában végeztem.

A dolgozat elkészítéséhez az idevágó szakirodalmat elsősorban sorvezetőként hívtam segítségül, illetve egy-egy konkrét eseményt a korábbi munkák felhasználásával tudtam olyan történeti kontextusba helyezni, amelynek eredményeként nyilvánvalóvá vált, hogy a gyakran elszigeteltnek tűnő egyháztörténeti momentumok milyen szervesen illeszkedtek a korszak magyar aktuálpolitikájának fő sodrába.

A vagyoni és gazdasági kérdések megválaszolása olyan új területét tárta fel előttem a püspökség történetének, amely újszerűségén túl egyszerre hordoz politikai, társadalomtörténeti és néprajzi vonatkozásokat is. Ennek tükrében felhasználtam ezeknek a történeti segédtudományoknak a témával kapcsolatos eredményeit is.

Mivel a disszertáció vizsgált időszaka a modern kor része, ennek megfelelően a levéltári kutatást eredményesen lehetett kiegészíteni a sajtótörténeti dokumentáció felhasználásával és beillesztésével. A korabeli sajtóanyag segítségével nem csak a kor hangulatát lehetett rekonstruálni, hanem nyilvánvalóan bizonyítani lehetett azt is, hogy a görög katolikus hajdúdorogi egyházmegye létrejötte csak száz év távlatából tűnik periférikus történeti eseménynek. Valójában azonban az akkori magyar kormány által folytatott belpolitika egyik fontos eszköze volt.

A kutatómunka során kihívást jelentett, hogy a felhasznált források jelentős része korábban nem volt kutatható, ennek megfelelően ezeknek az anyagoknak a túlnyomó többsége katalógizálatlan volt, illetve a kutatás során került be a levéltári rendszerbe. Egy ilyen

ismeretlen anyag feldolgozása pedig csak úgy történhet megfelelő alapossággal, ha az ott található dokumentumok mindegyikét egyesével vizsgáljuk meg és rögzítjük. Számos ilyen forrásról csak a munka egy későbbi fázisában derült ki, hogy milyen módon illeszthető be a disszertációba, de olyan is akadt, amely jellegénél, illetve tartalmánál fogva nem illeszkedett a követett koncepcióba, ezért nem került végső felhasználásra.

Arra is külön figyelmet fordítottam, hogy bizonyos ügyeket, korabeli eseményeket több oldalról támasszak alá, lehetőleg több érdekelt fél szemszögéből. Ennek megvalósításában különösen a kutatás első felében okozott gondot az, hogy a Püspöki Levéltárban bizonyos levélváltásoknak hiányzott egy-egy darabja. Vagy egy válasz volt meg, de nem lehetett tudni, hogy pontosan mire reagált annak írója, hol pedig olyan levél került felszínre, amely joggal várt válaszreakcióra, de annak a nyomát nem lehetett megtalálni. Ezeket a „féloldalas” dokumentumokat külön tartottam számon, és kiderült, hogy helyesen tettem. Ugyanis a hiányzó anyagok szinte mindegyikét sikerült megtalálnom a Prímási Levéltár dokumentumai között, így a kezdetben hézagosnak tűnő képet sikerült teljessé tenni.

Kihívást jelentett, hogy megfelelő időbeli keretet szabjak a dolgozatnak. Ennek oka az volt, hogy számos, az egyházmegyével összefüggő történés értelmezhetetlen lett volna akár több évtizeddel korábbi előzményének, vagy előzményeinek mellőzésével. Ugyanakkor számos olyan ügy keletkezett, amelyek lezárása csak Miklósy István, mint első dorogi püspök halála után oldódott meg, miközben eredetüket éppen a püspöki szék elfoglalásának idején kell keresnünk. Éppen ezért úgy határoztam, hogy ezek közül a legfontosabbakat végig viszem, függetlenül attól, hogy jelentőségük időről időre változott. Ezeknek az alapvetően döntő fontosságú eseményeknek a követése azért volt nélkülözhetetlen, mert ezek voltak minden más egyházmegyei, vagy politikai történés legfontosabb mozgatói, és tartópillérei még akkor is, amikor már az eredeti szereplők nem éltek. Így maradt évtizedekig elhúzódóan kulcskérdés az egyházmegyei székhely kérdése, a Pásztroy vagyon sorsa, a papképzés megoldatlansága, vagy akár a püspöki javadalmasítás kérdése.

Külön hangsúlyt fektettem azoknak a személyiségeknek a bemutatására, akik nemcsak színezték az eseményeket, hanem alapvetően befolyásolták is azok alakulását. Ezen a téren a legnagyobb kihívást természetesen az addig ismeretlen Pásztory Árkád szerzetes alakjának megrajzolása jelentette azért, mert a többi szereplőt valamilyen módon és mértékben megőrizte az írott emlékezet is. Ezzel szemben a szerzetes esetében nem volt más kapaszkodó, mint a korabeli források és a néprajzi gyűjtések felhasználása. Éppen ezért úgy gondoltam, hogy minél sokrétűbb és sokoldalúbb az információ, annál realisabb képet kapunk a végén. Úgy vélem, sikerült eredményesen megoldani ezt a feladatot is, mint ahogy azt is,

hogy Miklósy István püspökről is több derüljön ki, mint az a néhány sztereotípiá, amit az egyháztörténet megőrzött róla.

Az elvégzett munka hitelességét tovább erősítette, hogy szinte minden fontosabb mozzanatról sikerült korabeli sajtóanyagot találni. Az is igaz, hogy mint mindig, ezekben az esetekben is be kellett kalkulálni az értékelésbe azt, hogy az adott sajtóorgánumban bizonyos csoportérdeket közvetít, és ennek megértése után lehetett csak következtetéseket levonni. Miután azonban tisztáztam, hogy az adott lap egyházellenes, baloldali, vagy éppen erősen kormánypárti, máris a megfelelő helyen lehetett kezelni a hivatkozott cikkeket, amelyek így hasznos építőelemei lettek a disszertációnak.

A legfontosabb követendő elv végig a munka során a forráselemzés és forrásösszevetés szabályainak betartása volt, amely megóvott attól, hogy ne a megfelelő helyi értéken kezeljem a dokumentumokat.

Nagyon fontos volt tisztában lenni azzal, hogy a korábban nem kutatható, ám most felszabaduló források száma ugyan nagy, ám ezeket eredetileg sajátos koncepció alapján gyűjtötték össze és a történeti feldolgozás szempontjából teljesen szelektálatlan irathalmazról volt szó, amelynek sikeres átvizsgálása és kiértékelése az elsajátított kutatói módszertan tematikája szerint kellett, hogy történjen. A püspöki utasításra elkezdett eredeti anyaggyűjtés szempontjait elsősorban a szerzetes által létrehozott alapítvány jogi és gazdasági ügyei határozták meg, és ezért bizonyos részletek kibontásához elengedhetetlen volt felhasználni más forrásokat is. Pásztor személye elsősorban misztikus szerzetesi működése, az évek során összegyűjtött vagyona, valamint a magyar görög katolikus püspökség létrejötté során végzett tevékenysége révén vált érdekessé az akkori széles közvélemény számára. Ezek az események azonban csupán Pásztor Árkád életének utolsó harmadában következtek be. Az e szempontok alapján érdektelennek tűnő korábbi éveiről viszont alig maradt fenn néhány hiteles adat, pedig ezek az évek hozzásegítenek e különös személyiség megértéséhez.

Ebből a szempontból az is fontos információ, hogy ő maga nem volt naplóiíró ember. A vastkos levéltári anyagban, amelyben jó néhány magánlevél, és egyéb személyes vonatkozású, sőt a privát szférát is érintő írott és nyomtatott forrás van, sehol nem található egyetlen kézzel írott sor sem, amelyet papírra vetett volna. Csupán időskori, kissé reszketeg, aláírását lehetett megtalálni egy-egy hivatalos okirat alján. Ránézésre a betűformálása is arról árulkodik, hogy csak ritkán forgatta a tollat.

Érdekes, hogy bizonyos hiányzó életrajzi adatokért éppen korabeli ellenségeihez, ellenfeleihez kellett fordulnom. Ennek az oka az, hogy az egyházmegye létrejötté kapcsán kiéleződő nemzetiségi ellentétek miatt ő volt az egyik legfontosabb és legtámadhatóbb

céltáblája azoknak a kortárs román nacionalistáknak és hazai baloldali radikálisoknak, akik főként érzelmi alapon igyekeztek uszítani a formálódó egyházmegye ellen. Ezek egyik legfajsúlyosabb képviselője Aradi Viktor volt, aki szerzőként szívesen szerepelt a románosabb Victor elnevezéssel, és aki a baloldali, polgári radikális Jászi Oszkár csoportjához tartozott ekkoriban. Hogy az általuk szerkesztett Huszadik Század című folyóirat hasábjain megjelent írásokat miért kell mégis felhasználni, annak részben az az oka, hogy az alaptalan vádaskodások ellenére néhány bizonytalan életrajzi adatot könnyebb volt így kizárni vagy megerősíteni, másrészt ezeknek az ismeretében lett csak egyértelmű, milyen heves, kíméletet és tiszteletet nem ismerő támadások keresztüzében élt Pásztory.

A dolgozathoz felhasznált baloldali folyóiratok készítői általában ügyeltek arra, hogy az időnként markáns véleményeket megfogalmazó cikkek objektív tényadatai hitelesek legyenek. Olyan szerzők és szerkesztők neve volt erre a garancia, mint Kunfi Zsigmond, Jászi Oszkár, Szabó Ervin. Ennek ellenére a kutatásban alkalmazott forrásösszevetés során kiderült, Pásztory és rajta keresztül a magyar görög katolikus papok vonatkozásában olyan cikkeknek és szerzőknek is teret engedtek, akik nem riadtak vissza a csúsztatásoktól és a féligazságoktól, esetenként pedig az ellenőrizetlen tények leközlésétől sem.

A nagybirtokos pap azonban tevékenysége révén nemcsak a közéleti szereplők figyelmét érdemelte ki. Szerteágazó szerzetesi működésének köszönhetően olyan tisztelet és kultusz övezte már életében, amelyet mai felfogásunk szerint csak nehezen képzelhetünk el. Szerencsére a nép körében ennek emléke tovább hagyományozódott, és néprajzi vonatkozásait sikerült egységes anyagba foglalni. A társtudomány, vagyis az etnográfia eredményeit szintén sikeresen használhattam fel, amikor Pásztory Árkádot és a korabeli közéleti történéseket igyekeztem megismerni.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

A dolgozat egyik legfontosabb eredménye, hogy új, eddig fel nem tárt történeti anyagot hozott felszínre, a korábban nem vizsgált elsődleges források segítségével. Ezt az eredményt ismerte el a Nemzeti Kiválóság Program Apáczai Doktoranduszi Ösztöndíja is, amit ezzel a kutatással sikerült elnyerni és teljesíteni.

A részleteket érintően a hajdúdorogiak mozgalmával kapcsolatosan – amely kétségkívül szoros összefüggésben van a dorogi püspökség létrejöttével – sikerült igazolni, hogy az évtizedeken át felszínen tartott kezdeményezés kudarcának egyik fontos oka, hogy a résztvevők számára elegendő volt az önigazolás, hogy igényeik és fellépésük jogos és

indokolt. Látókörük nem terjedt addig, hogy összefüggést keressenek és találjanak a mindenkori kormány belpolitikai, vagy akár külpolitikai érdekei, valamint saját céljaik között, hogy azok egymást erősíthessék. Ugyanakkor azzal, hogy folyamatosan a köztudatban tartották a magyar görög katolikusok ügyét elérték azt, hogy amikor a kormányzat egyéb politikai megfontolások miatt látványosan akarta igazolni nemzeti elkötelezettségét, akkor ennek kifejezésére épp a dorogiak követelésének teljesítését tartotta a legalkalmasabbnak. Ez vezetett a hajdúdorogi egyházmegye megalapításához.

Sikerült alátámasztani, hogy az egyházmegyei alapítás, mint olyan, legalább annyira volt politikai kérdés, mint egyházi, vallási ügy. Bemutattuk, hogy a valódi döntéshozók gondolkodásmódjában többszázezer magyar hívő kérése, követelése akkor vált relevánssá, amikor ahhoz egyéb kormányzati érdekek is társultak. A Ferenc József vezette birodalomban az ilyen típusú megoldások kétségkívül a hatalomgyakorlás egyik fontos eszközeként jelentek meg. Ennek a fordulatnak a megismerése és elemzése pedig rámutatott arra, hogy amint a felülről érkező érdekeltségi rendszer megszűnt, a magára maradt kis egyházi intézmény milyen szerény társadalmi és gazdasági érdekérvényesítő képességgel rendelkezett.

A kutatás magyarázatot adott arra is, hogy az állam miért nem teljesítette a püspökség felé vállalt kötelezettségeit. Egyfelől a tárgyalt kormányzati érdek érvényre juttatása után a hatalom újabb és aktuálisabb bel- és külpolitikai érdekek mentén haladt tovább, mellőzve a görög katolikus intézményrendszer kiépítését, másfelől kapva kapott az alkalmon, és amikor ebben a nehéz helyzetben Miklósy István püspök megragadva a Pásztory Árkád szerzetes által kínált anyagi lehetőséget, alternatívát kínált a kormányzat felé, akkor azt engedélyezve megoldottnak látták az ügyet.

A kutató, elemző munka egyértelműen rávilágított arra, hogy Pásztory személye és szerepe túlmutat azon, hogy vagyont hagyott a püspökségre, amely kezdetben pótolta az állami szerepvállalást. A vele kapcsolatos források révén ugyanis egy eddig fel nem tárt aspektusát ismerhettük meg a korabeli egyházi viszonyoknak és rajta keresztül reális fogalmat alkothattunk arról a népestről, amely a szóban forgó egyház híveinek túlnyomó részét alkotta.

A Pásztory hagyaték azonban még ennél is több tartalmat rejtett magában, hiszen a szóban forgó vagyon feletti osztozkodás problematikájának feltárása és összefoglalása révén sikerült megtalálni annak az egyik legfontosabb okát, hogy miért nem sikerült más magyar egyházakhoz hasonlóan fejleszteni a hajdúdorogi egyházmegyét. Kiderült, hogy ebben fontos szerep jutott a Miklósy István püspök és Csernoch János esztergomi érsek között a Pásztory örökség eltérő megítélése kapcsán kialakult személyi ellentétnek. Ennek a gondolatmenetnek

a mentén továbbhaladva a dolgozatban következetesen feltártam Miklósy püspöki tevékenységével szorosan összefüggő személyi kapcsolatrendszerét, amelynek eredményeként világossá vált, hogy a dorogi egyházfő alkatánál, habitusánál fogva nem tudott jól alkalmazkodni az időközben megváltozott világhoz. A személyes és intézményi kihívásokra sorozatosan rossz és rugalmatlan válaszokat adott, ami oda vezetett, hogy az érdekérvényesítés csatornái megszűntek létezni körülötte, és ebben a megfagyott légkörben nem tudta kiteljesíteni püspöki küldetését.

A dolgozatban az eseménytörténet mellett sikerült a tárgyalt korszak intézménytörténeti fejlődésének ívét is megrajzolni és ezzel együtt egy alig kutatott görög katolikus történeti korszak fontos eseményeit feltárni. Az alapkutatót a bőséges forrásfelhasználás következtében sikerült egy olyan egységes történeti anyaggá alakítani, amely hiánypótló szerepet tud betölteni a magyar anyanyelvű görög katolikus népesség történeti irodalmában, és amely hozzásegít bennünket ahhoz, hogy ez által jobban megérthessük a korszak magyar belpolitikáját és társadalmát.

A kutatás páratlan, és előre nem látható sikereket hozott a vizsgált témakörben és korszakban. A felsorolt kérdésekre megtalált válaszok ugyanis olyan kérdések, amelyeket először tett fel tudományos igényességgel és módszerek alapján elkészült dolgozat. Ugyanakkor ezekre a kérdésekre olyan válaszokat sikerült találni a kutatómunka és a szintézis eredményeként, amelyek szakmailag megalapozottak és hozzájárulnak ahhoz, hogy a magyar történetírás új eredményekkel gazdagodjon. A kutatás eredményeként a magyar történettudomány egyik fehér foltját sikerült eltüntetni, vagyis az adott időszakra és témára vonatkozóan lehetőség nyílt önálló alapkutató eredményes lefolytatására. Ennek keretében feldolgoztam egy olyan dokumentációs anyagot, amely húsz éve egészen más célzattal került összegyűjtésre, és azóta történetileg teljesen feldolgozatlan állapotban „várakozott” évtizedekig. Ennek az anyagnak a forráselemzése alapvetően megváltoztatta, illetve tisztázta a Hajdúdorogi Görög Katolikus Egyházmegye létrejöttének társadalomtörténeti körülményeit, anyagi vonatkozásait, illetve annak a püspöki törzsvagyonnak az eredetét, amely a jogszabályoktól eltérően nem az államtól, hanem egy különös magánadakozásból származott. Sikerült felderíteni az adományozó személyét és korabeli működését, illetve az Esztergomban hetekig tartó feltáró munka révén a vagyon további sorsát is rekonstruálni tudtam. A történeti szakirodalom ezzel a kérdéssel eddig egyáltalán nem foglalkozott, tehát jogos az elvégzett munkát önálló alapkutatósnak nevezni.

Ugyanígy fel nem tárt, vagy csak részben ismert időszaka a témának Miklósy Istvánnak, az első kinevezett egyházmegyei püspöknek a korszaka. Ennek tisztázását már az említett

Pásztory féle hagyaték vizsgálata is nagyban segítette, ám a püspöki működés vizsgálata túlmutatott ezen. Döntő jelentőségű volt ebben a munkában az a független önálló kutatás, amelynek során Miklósynak mint egyházpolitikai tényezőnek és egyházi intézményvezetőnek a működését tártam fel.

A kutatás és az eredményeként megvalósult disszertáció a témaválasztás tekintetében és tudományos eredményei vonatkozásában is túlmutat azon, hogy „csupán” egy egyházmegye különös történetének tekintsük. Nagyban hozzájárul ugyanis ahhoz, hogy jobban megismerjük az I. világháború időszakának Magyarországot és a Horthy korszak első időszakát. Ezzel hozzájárul ahhoz a napjainkban tapasztalható törekvéshez, amely azt célozza, hogy minél több ismeret lásson napvilágot ebből a kissé elfeledett időszakból.

IV. iDEa igazolás a szerzőnek az értekezés tárgyában megjelent vagy igazoltan kiadásra elfogadott publikációiról a lapszámok feltüntetésével

Nyilvántartási szám: DEENK/48/2015.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Endrédi Csaba
Neptun kód: IHSH8O
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10043802

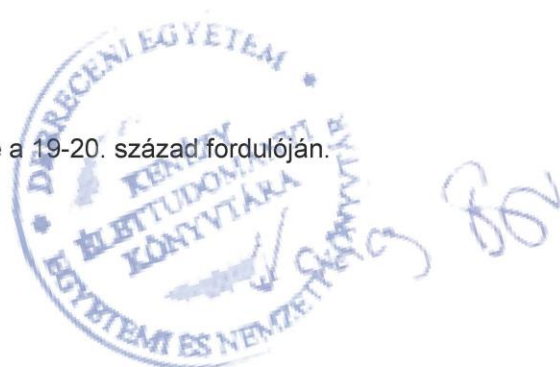
A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészlet(ek) (1)

1. **Endrédi C.:** A magyar görögkatolikus papság népszerűtlenségének okai és a hajdúdorogi egyházmegye elleni támadások a püspökség megalakításának időszakában.
In: Falak és választóvonalak a történelemben. Szerk.: Buhály Attila, Reszler Gábor, Szoboszlai György, Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza, 417-426, 2014.

Magyar nyelvű tudományos közlemény(ek) hazai folyóiratban (4)

2. **Endrédi C.:** Miklósy István püspöki kinevezésének körülményei.
Athanasiana. 37., 129-137, 2013. ISSN: 1586-2364.
3. **Endrédi C.:** A hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye a nemzetpolitikai harcok keresztüzében az I. világháború idején.
Debreceni szle. 21 (4), 174-179, 2013. ISSN: 1218-022X.
4. **Endrédi C.:** Pásztory Árkád - A legenda tovább él.
Athanasiana. 35, 122-169, 2013. ISSN: 1586-2364.
5. **Endrédi C.:** A magyar görög katolikusok identitáskeresése a 19-20. század fordulóján.
Tört. tanulm. 20, 103-122, 2012. ISSN: 1217-4602.

Magyar nyelvű konferencia közlemény(ek) (2)

6. **Endrédi C.:** A Hajdúdorogi Görög Katolikus Püspökség különös javadalmazása, anyagi alapjának eredete.

In: Múlt nélkül nincs jövő. Kiadta: a Debreceni Egyetem, Debreceni Egyetem, Debrecen, 97-104, 2013.

7. **Endrédi C.:** A Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye a nemzetiségi ellentétek célkeresztjében: A nagybirtokos szerzetes.

In: A hegyen épült város. Károly Gáspár Református Egyetem, Budapest, [7] p., 2013.

Ismeretterjesztő, népszerűsítő cikk(ek) (4)

8. **Endrédi C.:** Titánok küzdelme: A Miklósy-Csernoch szembenállás.

Görögkatolikus Szemle 25 (2), 6-7, 2014. ISSN: 1416-793X.

9. **Endrédi C.:** Szerzetes az elmeorvosnál: Egy orvosi diagnózis jelentősége a Pásztor-féle hagyatékban.

Görögkatolikus Szemle 24 (5), 8-9, 2013. ISSN: 1416-793X.

10. **Endrédi C.:** Pápai engedély, mint polgári jogalap.

Görögkatolikus Szemle 24 (7), 10-11, 2013. ISSN: 1416-793X.

11. **Endrédi C.:** Kormányzati lépések: A dorogi egyházmegye vagyoni helyzetének rendezésére az I. világháború után.

Görögkatolikus Szemle 24 (12), 8-9, 2013. ISSN: 1416-793X.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2015.02.25.

